

VÝPRAVY DO KOMUNISMU

V druhé polovině šedesátých let v Československu nedocházelo jen k uvolňování politických poměrů – zrušení cenzury a opětovné umožnění svobody projevu a shromažďování – situace se začala měnit i ve sféře umění. V roce 1965 byl v tajném hlasování zvolen předsedou Svazu československých výtvarných umělců Adolf Hoffmeister, spisovatel, kreslíř, bývalý prvorepublikový redaktor Lidových novin a pozdější velvyslanec v Paříži. Spolu s ním se ve svazu prosadilo liberálně uvažující vedení a někteří do té doby zakázaní autoři díky tomu mohli opět veřejně vystavovat. Byť Národní galerie a jiná prestižní místa jim stále byla nepřístupná. V této atmosféře přijela do Československa Meda Mládková. Po devatenácti letech v exilu. Jejím cílem bylo proniknout do světa zdejších nonkonformních umělců. Kromě vlasteneckých motivů ji sem samozřejmě vedla i zvědavost a ambice objevit originální tvůrce, kterými by americkou kulturní veřejnost překvapila.

Když jste si v roce 1967 koupila letenku do Prahy, bylo to spontánní rozhodnutí, nebo jste o té cestě uvažovala už delší dobu? Měla jsem to promyšlené. Dost lidí mi totiž cestu rozmlouvalo. Patřil mezi ně i můj manžel. Měli jsme o tom několik vzrušených debat, pomatují si třeba na jednu v New Yorku, při níž byl ještě Ferdinand Peroutka a Jiří Voskovec. Všichni tři byli proti mně a argumentovali, že svou cestou bych některé umělce mohla ohrozit, že je kvůli zájmu o mě a mého muže ze strany Státní bezpečnosti riziková, a ať proto raději

nikam nejezdím. Trvala jsem na svém. V zápalu debaty to Voskovec nevydržel a hodil mým směrem popelník. Netrefil. Jak jste si prosadila svou? Věděli, že jsem umanutá a že mě stejně nezastaví. Spoutat mě přece nemohli. Navíc to mělo i jeden čistě ženský rozměr, proti němuž byli pánové v úzkých. Roky jsem si kupovala šaty pro příležitost „až jednou pojedu do Prahy“. Po těch letech jsem už měla tolik narvaných skříní, že nebylo, kam je dávat. Bylo načase je trochu provětrat.

Proč jste tolik stála o to, poznávat nonkonformní československé autory? Měla jste přece svého Kupku. To je pravda, ale nějak intuitivně jsem si říkala, že teď se otevírá jedinečný prostor pořídit si další výjimečná díla. Země, která zrodila Kupku, přece musí disponovat dalšími skvělými tvůrci. Vedle toho mě sběratelství pohltilo, bylo to tak trochu jako droga. A důležitý motiv byl samozřejmě i ten vlastenecký – chtěla jsem pomoci talentovaným lidem, o něž ve světě ani doma nikdo neměl zájem.

Jaký byl váš první pocit, když jste vystoupila na ruzyňském letišti? Neletěla jsem z Washingtonu rovnou do Prahy, nejdřív jsem se zastavila v Paříži, ve Švýcarsku a Německu za známými. Někteří z nich mě upozorňovali, ať se připravím na šed' a zmar, ale zas tak hrozné to nebylo. Bylo před pražským jarem, z lidí byl cítit optimismus. Venku bylo krásně, byl květen, kvetly stromy a svítilo slunce.

Kam vedly vaše první kroky? Druhý den po příletu jsem se vydala na Hrad za ředitelem Národní galerie Jiřím Kotalíkem, kterého mi několik lidí v Americe doporučilo. Zprvu jsem ale skončila u jeho sekretářek. Když jsem jim řekla, že jsem přijela z USA kvůli umění a že bych s ním chtěla mluvit, vykřikli na mě, jestli jsem se nezbláznila, jak si to představuji, že si musím podat nejdřív oficiální žádost. Když jsem se ptala, za jak dlouho mě vyrozumí, odsekli, že za čtrnáct dní. Jen jsem povzdechla, nechala mu vzkaz a k němu přiložila doporučující dopis. Byl od emeritního ředitele Solomona

R. Guggenheima, zakladatele slavného newyorského muzea. Ještě ten den odpoledne v hotelu Jalta na Václavském náměstí, kde jsem byla ubytovaná, mě zastihl telefonát od Kotalíkových sekretářek, že pan ředitel mě očekává druhý den ráno v deset hodin.

Takže to doporučení zapůsobilo. Zřejmě. Pan Kotalík říkal, že si pana Guggenheima nesmírně váží a že se mi omlouvá, že mě nepřijal hned. Choval se velmi přátelsky. Nic jsem před ním neskrývala, řekla jsem mu, že s manželem jsme proti komunismu, že mým výborným přítelem je a navždy bude Ferdinand Peroutka a že chci československé kultuře co nejvíce pomáhat. Tedy té stranou neprotežované nebo potlačované.

Jak Jiří Kotalík reagoval? Přece jen šlo o stranického funkcionáře. Vyšel mně maximálně vstříc. Když jsem mu řekla, že bych chtěla poznat ty nejlepší a zároveň odstrčené československé umělce, nejen že mi některé sám doporučil, ale ještě mi na čas půjčil auto. On osobně se mnou nikdy nejezdil, aby komunistům nezavdal příčinu k podezření, že má příliš nadstandardní kontakty s americkou exulantkou, jejíž muž navíc pracuje v Mezinárodním měnovém fondu.

Zdá se, že Jiří Kotalík hrál s komunisty dvojí hru. Nadbíhal jim a tak trochu byl vůči nim v opozici. Jaký pocit jste měla vy? Až když jsem ho více poznala, dokázala jsem si jeho chování vyložit. Vůči nadřízeným komunistům se skutečně choval loajálně, však také v čele Národní galerie vydržel celou normalizaci. Nekritizoval je, po okupaci se nestavěl proti opětovnému omezování různých svobod. Protože to byl ale sečtělý člověk s prvorepublikovou výchovou a uvnitř slušný muž, nelikvidoval lidi kolem sebe. Naopak i v sedmdesátých letech se snažil dávat prostor autorům, kteří zase upadli v nemilost.

Jak často jste se s Kotalíkem během první návštěvy viděla? Asi třikrát. Když jsem pak do Československa přijížděla v dalších letech,

snažila jsem se s ním vždy potkat. Někdy jsem vídala jeho syna, současného rektora Akademie výtvarných umění Jiřího T. Kotalíka mladšího. Na konci šedesátých let studoval, od otce věděl, že jsem byla v kontaktu s Kupkou, a právě o něm jsme se spolu bavívali. Někdy jsem ke Kotalíkům chodívala i na oběd. Společně jsme spřádali plány, co vše budeme dělat pro československou kulturu. Jiří Kotalík přislíbil, že mi v tom nebude překážet a v případě nějakého problému mi naopak umete cestu. Což také dělal. Proto si ho dodnes vážím.

Zdejší výtvarnou scénu jste při své první návštěvě téměř neznala. Podle čeho jste se orientovala? Doporučení Jiřího Kotalíka vám přece nemohla stačit. Mými hlavními a zcela nezastupitelnými průvodci byli tři další lidé. Historik umění Jiří Šetlík a teoretici umění Jindřich Chaloupecký s Janou Tvrzníkovou (dnes Claverie) ze Špálovy galerie.

Na zmíněné kunsthistoriky narazila Meda Mládková ve Špálově galerii při jedné ze svých procházek hlavním městem. „Říkala, že ji zajímá současné umění, že by do něj chtěla investovat a jestli bychom jí neporadili,“ vzpomíná Jana Claverie, s níž tehdy Mládková v galerii promluvila. „Nakonec z toho byl dlouhý rozhovor a po něm řada dalších.“

Špálova galerie, jež vznikla na konci padesátých let minulého století v bývalých prostorách prvorepublikového nakladatelství a knihkupectví J. R. Vilímek, představovala v té době jednu z nejsvobodomyslnějších výstavních ploch v Československu. Zpočátku byla sice zcela poplatná totalitnímu režimu a jeho ideologickému pohledu na umění, zmíněné Hoffmeisterovo zvolení předsedou Svazu československých výtvarných umělců ale přineslo nový koncept výtvarné politiky, který se poprvé výrazně projevil právě zde. Galerie začala po dlouhých letech fungovat jako nezávislá instituce, v níž začali vystavovat do té doby režimu nepohodlní umělci nebo začínající autoři. Vrcholná éra se pojí s rokem 1965, kdy se stal hlavním komisařem výstavní síně teoretik umění Jindřich Chaloupecký a právě Jana Tvrzníková, která tu nastoupila na

místo vedoucí galerie. Oba souzněli v přesvědčení, že musejí dát prostor především tvorbě nonkonformních umělců: Adrieny Šimotové, Karla Malicha, Vladimíra Janouška, Stanislava Kolíbala a dalších.

Byl to tedy Jindřich Chaloupecký a spol., kdo vozil Medu Mládkovou do soukromých ateliérů umělců a představoval jí jejich zakázaná díla. Kromě nákupu pro ně začala vyjednávat i možnost vycestovat na Západ, a to v rámci tzv. amerických stipendií Fordovy nadace.

Jak se vám podařilo u Fordovy nadace tak úspěšně lobbovat? Přes manžela jsem se znala s tehdejším viceprezidentem Fordovy nadace, který byl zodpovědný za umělecký a humanitární odbor. Opakovaně jsem ho navštívila v New Yorku a sondovala u něj, zda by byla možnost vztáhnout stipendia i na výjimečné a zároveň režimem různě perzekuované československé umělce. Vysvětlovala jsem mu, že by to bylo velice záhodné, protože by potřebovali načerpat inspiraci ve svobodném světě. Přišlo mu to jako dobrý nápad a bez větších komplikací jsme se dohodli. Šlo o individuální stáže, jejich trvání bylo odvozené od potřeb pozvaného, mezi několika týdny až dvěma lety. V případě dlouhého pobytu byly náklady hrazeny i pro nejbližší rodinné příslušníky. Stipendia udělovali ředitelé jednotlivých studijních programů ve Fordově nadaci po vytipování v terénu a konzultacích s dalšími lidmi, přičemž hlavním kritériem byl výrazný talent. Nešlo tedy jen o výtvarné umělce. Jedním z těch, pro koho jsem stipendium vyjednávala, byl i Václav Havel.